

Krzysztof Kucyper

Instytucjonalne formy wsparcia w pomocy postpenitencjarnej

Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika 8, 55-64

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

INSTYTUCJONALNE FORMY WSPARCIA W POMOCY POSTPENITENCJARNEJ

Pomoc postpenitencjarna jest wsparciem udzielanym przez państwo i społeczeństwo osobom zwalnianym z zakładów karnych. Polega na udzieleniu im pomocy materialnej i psychicznej. Celem tych działań jest utrwalenie wyników resocjalizacji i zapobieganie powrotowi do przestępstwa. Osoby opuszczające zakład karny muszą wrócić do rzeczywistości, która w jakiś sposób jest im znana, ale na pewno inna niż wtedy, gdy zostali pozbawieni wolności. Zwykle taki powrót bywa trudny i osoby zwalniane z zakładów karnych borykają się z wieloma problemami związanymi z właściwym funkcjonowaniem na wolności. Powrót do tej nowej rzeczywistości jest wyjątkowo utrudniony dla tych osób, które już nie mogą liczyć na pomoc rodziny, nie są przez nią oczekiwane, a bardzo często niechciane i odrzucane¹. Zwykle dotyczy to skazanych za przestępstwa przeciw rodzinie, dlatego też właśnie te osoby mają podstawowy problem ze znalezieniem miejsca zamieszkania². Kwestia miejsca zamieszkania wiąże się również ze znalezieniem pracy, co stanowi kolejny ważny problem dla osoby zwalnianej.

Skazani opuszczający zakład karny muszą liczyć na uzyskanie wsparcia w ramach pomocy społecznej, do czego powinni być przygotowywani jeszcze w warunkach izolacji, a szczególnie intensywnie od czasu decyzji o opuszczeniu zakładu. Zadanie to spoczywa na administracji więziennej³. Stosowne postanowienia w tej kwestii są zawarte w Kodeksie karnym wykonawczym, który stanowi, że przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub końcem kary stosowany jest okres 6 miesięcy jako czas niezbędny do przygotowania skazanego do życia po zwolnieniu (art. 167)⁴. Jednostce osadzonej w tym terminie przysługuje prawo do złożenia wniosku o objęcie okresem przygotowawczym. Z chwilą podjęcia takiej decyzji swoje działania podejmują służby socjalne oraz sam skazany, który zostaje zobowiązany do współdziałania z administracją zakładu karnego. W przypadku przedterminowego warunkowego zwolnienia decyzję o wyznaczeniu okresu przygotowawczego może podjąć sąd, ale

* doktor nauk humanistycznych; Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu.

¹ K. Porębska, *Wsparcie społeczne w warunkach izolacji jako wyznacznik skutecznej readaptacji*, „Probacja” 2009, nr 2, s. 49-53.

² A. Bulzak-Kalina, *Pomoc postpenitencjarna skazanym opuszczającym zakład karny – zadania kuratora sądowego*, [w:] B. Zinkiewicz (red.), *Współczesna kuratela sądowa (wybrane zagadnienia)*, Mysłowice 2006, s. 70.

³ Zagadnienie to reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. 2003 Nr 15, poz. 1493).

⁴ Ustawa w dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557 ze zm.

również w tym przypadku nie jest to czas dłuższy niż 6 miesięcy. Sąd może także wyznaczyć okres przygotowania skazanego do zwolnienia, odmawiając udzielenia zwolnienia warunkowego, w przypadku gdy skazany nie ma odpowiednich warunków do przyszłej readaptacji⁵.

Okres przygotowania skazanego do zwolnienia obejmuje cały proces działań administracji zakładu karnego. Konieczne jest bowiem uaktualnienie danych osobopoznawczych, które dotyczą potrzeb skazanego po zwolnieniu, istotne jest również ustalenie sposobu nawiązania i utrzymania kontaktu z kuratorem sądowym (kuratorem penitencjarnym) oraz przedstawicielami organizacji i instytucji, do zadań których należy udzielanie pomocy skazanym⁶. Pomoc udzielana przez kuratora penitencjarnego skazanemu ma na celu ułatwienie społecznej readaptacji, a w szczególności przeciwdziałanie recydywie. Pomoc ta polega m.in. na wskazaniu odpowiednich instytucji, do których opuszczający zakład karny może się zgłosić, oraz na znalezieniu stosownego miejsca zamieszkania w sytuacji, gdy skazany z różnych względów nie może wrócić do swojej rodziny ani liczyć na jej pomoc⁷. W okresie przygotowania do opuszczenia zakładu karnego skazany powinien przebywać możliwie najbliżej miejsca zamieszkania ze względu na prawo do przepustek, które powinny umożliwiać spotkania z rodziną, poszukiwanie pracy bądź miejsca zamieszkania. Zakres pomocy postpenitencjarnej obejmuje:

- pokrycie kosztów czasowego zakwaterowania oraz udzielenie schronienia w ośrodku dla bezdomnych,
- okresową dopłatę do bieżących zobowiązań czynszowych za lokal mieszkalny,
- finansowanie przejazdów środkami komunikacji publicznej lub pokrywanie kosztów transportu specjalnego, zgodnie ze wskazaniami lekarskimi,
- pokrywanie kosztów związanych z uzyskaniem dowodu osobistego oraz innych niezbędnych dokumentów,
- organizowanie i finansowanie poradnictwa prawnego, promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej,
- pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją zdrowotną,
- uzyskiwanie orzeczeń o niepełnosprawności lub niezdolności do zatrudnienia,
- pomoc psychologiczną oraz terapię uzależnień organizowaną poza placówką terapeutyczną⁸.

Osoby zwalniane w zależności od indywidualnych potrzeb otrzymują informacje o możliwościach uzyskania wsparcia po opuszczeniu więzienia. Ponadto dyrektor jednostki penitencjarnej może udzielić skazanemu dodatkowej pomocy w formie pieniężnej oraz rzeczowej (odzież, bielizna, obuwie, bilet na przejazd, artykuły żywnościowe).

⁵ G.B. Szczygieł, *Spoleczna readaptacja skazanych w polskim systemie penitencjarnym*, Białystok 2002, s. 189.

⁶ Tamże, s. 190.

⁷ A. Bulzak-Kalina, *Pomoc postpenitencjarna skazanym...*, s. 73.

⁸ M. Korsak, *Więźniowie na rynku pracy w Polsce*, Biuletyn Fise nr 11, wrzesień 2008.

Każdy zwalniany otrzymuje świadectwo zwolnienia, w którym jest informacja o tym, czy otrzymał pomoc postpenitencjarną, w jakiej postaci oraz wysokości.

Dyrektor zakładu karnego, zwalnając skazanego, ma obowiązek poinformowania go o możliwościach uzyskania pomocy postpenitencjarnej (art. 166 § 2 KKW)⁹. Zwalniany otrzymuje z depozytu zakładu należące do niego pieniądze, dokumenty i przedmioty wartościowe, zaświadczenie o zatrudnieniu i aktualne wyniki badań lekarskich. Jeżeli wymaga leczenia szpitalnego, a stan zdrowia nie pozwala na jego przeniesienie do publicznego zakładu opieki zdrowotnej, zostaje za swoją zgodą lub, gdy nie może jej wyrazić, za zgodą lekarza na leczeniu w zakładzie karnym¹⁰. Jeżeli zwalniany nie zgromadził odpowiednich środków, dyrektor zakładu karnego może mu udzielić pomocy pieniężnej do 1/3 miesięcznego wynagrodzenia pracowników. Z badań przeprowadzonych przez R. Musidłowskiego w 2003 roku wynika, że zapomogi udzielane skazanym wynosiły maksymalnie 50 złotych, a w większości przypadków nie przekraczały 30 złotych. Nie jest to zatem kwota, za którą można się utrzymać bez dodatkowej pomocy. Również ponad 80 na 100 badanych otrzymało brakującą odzież i bilety kredytowe na dojazd do miejsca zamieszkania. Jeżeli zwalniany nie jest zdolny do samodzielnego udania się do miejsca zamieszkania, administracja zakładu jest zobowiązana do nawiązania kontaktu z rodziną lub inną osobą wskazaną przez skazanego i powiadomienia jej o terminie zwolnienia. Jeżeli nie uda się nawiązać takiego kontaktu, zakład karny ma obowiązek pomóc zwalnianemu w podróży (art. 167a § 6 KKW)¹¹.

Świadczenia związane z pomocą postpenitencjarną udzielane są przez okres potrzebny do zrealizowania celów tej pomocy i do czasu uzyskania wsparcia instytucjonalnego, jednak nie może to być czas dłuższy niż 3 miesiące od chwili zwolnienia. W uzasadnionych przypadkach (np. w razie choroby) istnieje możliwość wydłużenia tego okresu do 6 miesięcy. Jeżeli chodzi o rodziny osób pozbawionych wolności, pomocy udziela się nie dłużej niż przez 3 miesiące od dnia osadzenia członka rodziny w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, chyba że konieczność przedłużenia tego okresu do 6 miesięcy wynika ze szczególnych okoliczności¹².

Zgodnie z art. 41 § 1 KKW w celu ułatwienia społecznej readaptacji, a w szczególności przeciwdziałania powrotowi do przestępstwa niezbędnej pomocy skazanym oraz ich rodzinom mają udzielać organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego. Dotyczy to zwłaszcza pomocy materialnej, medycznej, pomocy w znalezieniu pracy i zakwaterowania, a także porad prawnych. Szczegółowy zakres tej pomocy ustala Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22 kwietnia 2005 roku w sprawie Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej. Wśród form udzielanego wsparcia przeważa pomoc materialna, odzież i żywność oraz bilety na przejazd. Stosunkowo najmniej zwalnianych

⁹ Ustawa w dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557 ze zm.

¹⁰ R. Musidłowski, *Pomoc postpenitencjarna w systemie pomocy społecznej*, [w:] T. Bulenda, R. Musidłowski (red.), *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*, Warszawa 2003, s. 289.

¹¹ Ustawa w dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557 ze zm.

¹² T. Feron, W. Samborowski, *Rządowe i samorządowe instytucje pomocy dla skazanych*, Warszawa 2010, s. 3.

korzysta z pomocy prawnej, psychologicznej lub doradztwa zawodowego, jak również znikomy procent stanowią osoby kończące kursy i szkolenia zawodowe.

Osoby opuszczające zakład penitencjarny mają najczęściej trudności ze znalezieniem miejsca zamieszkania, a przecież potrzeba zamieszkania lub schronienia jest jedną z elementarnych potrzeb każdego człowieka – udzielenie schronienia zaliczane jest do świadczeń pierwszej potrzeby. Potrzebę zapewnienia schronienia realizują ośrodki pomocy społecznej, a udzielanie schronienia polega na przyznaniu tymczasowego miejsca w noclegowni, schronisku, ośrodku dla bezdomnych albo w innym miejscu do tego wyznaczonym. Takie świadczenie jest przyznawane na czas ograniczony, a warunkiem korzystania z niego jest przestrzeganie regulaminu placówki. Jeżeli osoba opuszczająca zakład karny spełnia warunki uchwalone przez gminę, może otrzymać mieszkanie komunalne. W rzeczywistości jednak czas oczekiwania na taki lokal jest bardzo długi, gdyż uchwała rady gminy musi określać wysokość dochodów gospodarstwa domowego bądź warunki zamieszkania, które kwalifikują do uzyskania lokalu¹³.

Określone zadania w zakresie pomocy postpenitencjarnej ma również urząd pracy pomagający osobom bezrobotnym i poszukującym pracy, w tym osobom opuszczającym zakład karny, w znalezieniu zatrudnienia. Realizacji tego celu służy organizowanie poradnictwa zawodowego, pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, inicjowanie, organizowanie i finansowanie szkoleń i stażu oraz przyznawanie i wypłacanie stypendiów. Na urzędzie pracy spoczywa też obowiązek dofinansowania dodatkowych miejsc pracy, przyznawanie i wypłacanie zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia.

Po zwolnieniu z placówki penitencjarnej możliwe jest również otrzymanie zasiłku dla bezrobotnych, jednak warunkiem jego otrzymania jest spełnienie określonych wymogów:

- zatrudnienie przez 365 dni w okresie 18 miesięcy poprzedzających osadzenie i osiągnięcie w tym czasie wynagrodzenia w kwocie co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę (dotyczy to także umowy zlecenia),
- brak ofert w urzędzie pracy,
- rejestracja w urzędzie pracy w ciągu 30 dni od zwolnienia z zakładu karnego.

Ogólnie rzecz biorąc, zarówno powiatowe, jak i wojewódzkie urzędy pracy oferują pomoc w uzyskaniu nowych kwalifikacji, w przygotowaniu do wejścia na rynek pracy poprzez indywidualne rozmowy doradcze z doradcą zawodowym, kontakt z pośrednikiem pracy, udział w zajęciach aktywizacyjnych i programach unijnych, udział w warsztatach i spotkaniach grupowych.

Trudności w podjęciu pracy po opuszczeniu zakładu karnego mają swoje źródło zarówno w płaszczyźnie obiektywnej (niekorzystna sytuacja na rynku pracy), jak również w indywidualnych predyspozycjach (niewystarczające lub nieaktualne kwalifikacje zawodowe niedopasowane do rzeczywistych potrzeb lokalnego rynku pracy oraz stygmatyzacja społeczna osoby karanej). Splot tych czynników sprawia,

¹³ Mapa pomocy osobom opuszczającym zakłady karne i ich rodzinom. Informator o formach udzielanej pomocy, Kraków 2009, s. 15-16.

że problem zatrudnienia staje się priorytetowym w obszarze budowania systemu pomocy postpenitencjarnej.

Jeżeli osoba opuszczająca jednostkę penitencjarną znajduje się pod opieką kuratora, ma także zapewnione wsparcie informacyjno-doradcze, co najczęściej dotyczy osób pozbawionych rodziny, miejsca zamieszkania i pracy¹⁴. Kuratorzy sądowi sprawują nadzór nad funkcjonowaniem w warunkach wolnościowych osób opuszczających zakłady karne w trybie przedterminowego warunkowego zwolnienia – chodzi tu o osoby, którym sąd zawiesił wykonywanie reszty kary pozbawienia wolności oraz wyznaczył okres próby, a także nałożył zakres obowiązków do spełnienia (np. powstrzymanie się od nadużywania alkoholu czy innych środków odurzających, poddanie się leczeniu odwykowemu, podjęcie pracy, zaprzestanie kontaktów z określonym środowiskiem, utrzymywanie kontaktów z instytucjami i organizacjami, których pomoc w zakresie resocjalizacji i readaptacji jest niezbędna). Kuratorzy sprawują również nadzór nad wykonywaniem kar zawieszonych, wykonywaniem kary ograniczenia wolności oraz nad wykonywaniem pracy społecznie użytecznej. Po nawiązaniu kontaktu z osobą oddaną pod dozór kurator sądowy ma do wykonania cały szereg istotnych zadań:

- opracowanie diagnozy środowiskowej i planu pracy, uwzględniającego zakres niezbędnej pomocy dla dozorowanego,
- określenie spektrum zagrożeń funkcjonowania dozorowanego w warunkach wolnościowych,
- składanie wniosków o nałożenie na dozorowanego dodatkowych obowiązków lub o zwolnienie od dotychczas nałożonych,
- składanie wniosków o udzielenie warunkowego przedterminowego zwolnienia, zmiany okresu próby, odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia, zarządzenie wykonania kary (art. 173 § 2 KKW)¹⁵.

Wobec powyższego to właśnie kurator sądowy zapoznaje się z aktami sprawy podopiecznego, poznaje jego potrzeby poprzez dokonanie analizy sytuacji rodzinnej i środowiskowej, poucza podopiecznego o jego prawach oraz obowiązkach. Bardzo ważne jest przygotowanie przez kuratora sądowego środowiska rodzinnego oraz społecznego do powrotu skazanego. Wiąże się z tym rozpoznanie potrzeb skazanego oraz jego najbliższej rodziny. Kurator przygotowuje podopiecznego do samodzielnego radzenia sobie z zaistniałymi trudnościami rodzinnymi. Współdziała ze skazanym, jak również z administracją zakładu karnego, organami administracji rządowej, samorządu terytorialnego, fundacjami, organizacjami, instytucjami, których celem działania jest pomoc w społecznej readaptacji skazanych. Oprócz zawodowych kuratorów sądowych w działania z zakresu pomocy postpenitencjarnej zaangażowani są także kuratorzy społeczni, których zadaniem jest przede wszystkim odwiedzanie podopiecznego w jego miejscu zamieszkania lub pobytu, utrzymywanie kontaktów z jego rodziną,

¹⁴ K. Porębska, *Wsparcie społeczne w warunkach izolacji...*, s. 56.

¹⁵ Ustawa w dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557 ze zm.

współdziałanie z różnymi fundacjami, stowarzyszeniami w celu polepszenia warunków mieszkaniowych, zdrowotnych, udzielenia wsparcia, pomocy w znalezieniu pracy, podniesieniu kwalifikacji, przeprowadzanie wywiadów środowiskowych i zbieranie niezbędnych informacji, a w razie potrzeby podejmowanie także innych czynności.

Istotnym ogniwem w całym systemie pomocy postpenitencjarnej są ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Jeszcze podczas odbywania kary pozbawienia wolności skazany może złożyć wniosek o objęcie jego rodziny pracą socjalną. W okresie przygotowania do opuszczenia zakładu karnego skazani najczęściej kontaktują się z pracownikiem socjalnym w sprawach porad rodzinnych. Bezpośrednio po zwolnieniu przysługuje im natomiast prawo do innych świadczeń, które udzielane są po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego, stosownie do istniejącej sytuacji ekonomicznej i rodzinnej oraz możliwości ośrodka. Obejmują one w szczególności:

- świadczenia pieniężne (zasilek stały, okresowy, celowy, specjalny zasiłek celowy),
- świadczenia rzeczowe (bilet kredytowy, posiłek, odzież, udzielenie schronienia, usługi opiekuńcze, interwencja kryzysowa, poradnictwo specjalistyczne),
- pomoc w uzyskaniu i pokrycie kosztów związanych z uzyskaniem dowodu osobistego lub innych niezbędnych dokumentów,
- pomoc w odtworzeniu lub zebraniu świadectw pracy, świadectw szkolnych, zaświadczeń o odbytych kursach, w razie problemów rodzinnych pomoc w nawiązaniu kontaktów poprzez ośrodki mediacyjne,
- pomoc w otrzymaniu lokalu mieszkalnego lub wyjaśnienie sytuacji mieszkaniowej,
- pomoc w rozwiązywaniu problemów rodzinnych poprzez uzyskanie wsparcia ze strony instytucji i stowarzyszeń zajmujących się pomocą społeczną.

Praca socjalna z osobami skazanymi przygotowującymi się do opuszczenia zakładu karnego i już zwolnionymi w istotny sposób decyduje szczególnie o pierwszym okresie życia na wolności. Ogranicza powrót do przestępstwa, wskazuje perspektywę w dalszym życiu. Dotyczy to głównie osób, które zostały skazane na wieloletnie wyroki, jak również tych, które karę pozbawienia wolności odbywały wielokrotnie (recydywiści) i utracili więź ze swoją rodziną.

W przypadku osób opuszczających zakłady karne istotna jest realizacja zadań własnych gminy, a szczególnie prowadzenie i zapewnianie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminy, a tym samym kierowanie tam osób wymagających opieki oraz współpraca z powiatowym urzędem pracy. W zakresie zadań zleconych administracji rządowej, realizowanych przez gminę w stosunku do osób przechodzących readaptację społeczną, wskazać należy przede wszystkim realizację zadań, jakie wynikają z rządowych programów pomocy społecznej i mają na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia.

Podobne zadania wynikają z działalności powiatów oraz samorządów wojewódzkich, przy czym podkreśla się dodatkowo konieczność inspirowania i promowania nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej.

Wszystkie zadania gmin, powiatów i samorządów wojewódzkich wynikają z zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, który nie tylko zleca i analizuje skuteczność pomocy społecznej w podległych placówkach, ale też tworzy koncepcję i określa kierunki rozwoju w obszarze tej pomocy, inspiruje i promuje nowe formy i metody działania oraz szkolenie kadr.

W całym procesie readaptacji skazanych i pomaganiu im w powrocie do życia na wolności znaczącą rolę pełnią organizacje pozarządowe. Szczególnie kilka z nich wykazuje wzmożoną aktywność w zakresie pomocy byłym więźniom:

- Stowarzyszenie Resocjalizacji, Rehabilitacji i Pomocy Społecznej im. K.Ch. Kofoeda (aktywizacja społeczna i zawodowa skazanych, opuszczających jednostki penitencjarne oraz grup zagrożonych marginalizacją i przestępczością; placówki Stowarzyszenia są również miejscem alternatywnych kar probacyjnych),
- Fundacja „Sławek” (pomoc osadzonym, byłym osadzonym i ich rodzinom; prowadzi rozmaite programy pomocowe, mediacje między skazanymi a ich rodzinami, kursy zawodowe; zatrudnia także byłych skazanych, by ułatwić im powrót na rynek pracy),
- Fundacja Pomocy Wzajemnej „Barka” (zakłada wspólnoty będące miejscami „do życia i pracy”, zwykle są to małe farmy ekologiczne, które same zarabiają na swoje utrzymanie, poprzez prowadzenie działalności gospodarczej),
- Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie im. Św. Brata Alberta (pomoc byłym więźniom w powrocie do społeczeństwa; prowadzi gospodarstwa pomocnicze, w których pracują byli skazani; pomaga w wyjściu z bezdomności i w usamodzielnieniu się),
- Stowarzyszenie Pomocy Osobom Wychodzącym na Wolność „Emaus” (zakłada wspólnoty, w których żyją i pracują byli skazani po wyjściu z zakładu karnego niemający pracy ani mieszkania),
- Małopolskie Stowarzyszenie „Probacja” (świadczy doraźną pomoc bytową byłym skazanym i ich rodzinom; pośredniczy w poszukiwaniu pracy dla opuszczających zakłady karne),
- Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat” (niesie pomoc duchową, materialną i prawną osobom pozbawionym wolności, zwolnionym z zakładów karnych oraz ich rodzinom).

Jednym z ogniw pomocowych jest Fundusz Pomocy Postpenitencjarnej. Szczegółowy zakres i sposób przekazywania środków z funduszu określa Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 3 stycznia 2012 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Zgodnie z treścią Rozporządzenia pomocy udziela się m.in. osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych, a także rodzinom tych osób. Pomocy udziela się na wniosek lub z urzędu. Z wnioskiem o pomoc może wystąpić osobiście osoba uprawniona do jej uzyskania, ale również prokurator, obrońca, pełnomocnik oraz przedstawiciel skazanego, ustanowiony zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Skazany może również złożyć wniosek do dyrektora jednostki penitencjarnej, a jeżeli jest na wolności, to należy go złożyć do zawodowego kuratora sądowego. Ze środków funduszu skazany może się ubiegać w szczególności o:

- pokrycie kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielenie schronienia w ośrodku dla bezdomnych,
- organizowanie i finansowanie poradnictwa prawnego,
- organizowanie i finansowanie kursów przygotowania zawodowego,
- pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją leczniczą oraz uzyskaniem orzeczeń o niepełnosprawności lub niezdolności do pracy,
- okresową dopłatę do zobowiązań czynszowych,
- pokrywanie kosztów związanych z uzyskaniem dowodu osobistego lub innych ważnych dokumentów,
- pokrywanie kosztów grupowego ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków,
- pokrywanie kosztów biletów,
- pomoc rzeczową w formie żywności, bonów żywnościowych, odzieży, leków, protez, środków sanitarnych i pomocy naukowych.

Przedstawione wyżej podmioty działają w sposób niezależny i udzielają pomocy postpenitencjarnej oraz planują ją wyłącznie w zakresie swoich wytycznych, wynikających z ustaw, rozporządzeń czy też założeń statutowych. Ważne jest natomiast to, by działając w granicach własnych kompetencji, podejmować także współpracę z innymi instytucjami. Na skutek umiejscowienia działań wspierających w różnych niepodlegających sobie resortach obserwuje się brak właściwej koordynacji i wspólnej polityki pomiędzy tymi podmiotami. Doprowadza to do sytuacji, w których osoba opuszczająca jednostkę penitencjarną otrzymuje pomoc na warunkach określonych przez zakład karny, a następnie korzysta również ze wszystkich innych możliwych źródeł. Należy wobec tego podjąć działania zmierzające do zbudowania spójnego systemu pomocy postpenitencjarnej, która powinna być udzielana w sposób racjonalny i przynoszący wymierne korzyści oraz trafiać do właściwych osób, wzbudzając w nich określoną motywację. Niezbędne jest zatem koordynowanie i monitorowanie działań wszystkich instytucji funkcjonujących w tym obszarze. W pierwszej kolejności należy uporządkować zadania i kompetencje poszczególnych instytucji, następnie dołożyć starań, aby umożliwić porozumienie i przepływ informacji pomiędzy nimi, a także wypracować wspólne, jednolite metody pracy i sposób wymiany doświadczeń. Obok instytucji publicznych – wymiaru sprawiedliwości, pomocy społecznej i rynku pracy – niezbędne jest włączenie do współdziałania organizacji pożytku publicznego. Ich potencjał, zaangażowanie i dynamizm jest koniecznym uzupełnieniem funkcjonowania struktur publicznych. Nie należy też zapominać, że szybko zmieniająca się sytuacja społeczno-ekonomiczna zmusza to stałej weryfikacji i doskonalenia metod pracy.

Efektywnie prowadzona pomoc postpenitencjarna staje się znaczącym elementem profilaktyki społecznej, zapobiega wykluczeniu i marginalizacji.

Bibliografia

Bulzak-Kalina A., *Pomoc postpenitencjarna skazanym opuszczającym zakład karny – zadania kuratora sądowego*, [w:] B. Zinkiewicz (red.), *Współczesna kuratela sądowa (wybrane zagadnienia)*, Mysłowice 2006.

Ferona T., Samborowski W., *Rządowe i samorządowe instytucje pomocy dla skazanych*, Warszawa 2010.

Korsak M., *Więźniowie na rynku pracy w Polsce*, Biuletyn Fise nr 11, wrzesień 2008.

Mapa pomocy osobom opuszczającym zakłady karne i ich rodzinom. Informator o formach udzielanej pomocy, Kraków 2009.

Musidlowski R., *Pomoc postpenitencjarna w systemie pomocy społecznej*, [w:] T. Bulenda, R. Musidlowski (red.), *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*, Warszawa 2003.

Porębska K., *Wsparcie społeczne w warunkach izolacji jako wyznacznik skutecznej readaptacji*, „Probacja” 2009, nr 2.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. 2003 Nr 15, poz. 1493).

Szczygieł G.B., *Spółeczna readaptacja skazanych w polskim systemie penitencjarnym*, Białystok 2002.

Ustawa w dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557 ze zm.

INSTYTUCJONALNE FORMY WSPARCIA W POMOCY POSTPENITENCJARNEJ

Słowa kluczowe: pomoc postpenitencjarna, świadczenia pomocy postpenitencjarnej, podmioty uprawnione do otrzymywania świadczeń, instytucje udzielające świadczeń

Streszczenie: Pomoc postpenitencjarna jest istotnym elementem profilaktyki społecznej. Polega na wsparciu udzielanym przez państwo i społeczeństwo osobom zwalnianym z zakładów karnych i innych jednostek penitencjarnych, a jej celem jest pomoc materialna, psychologiczna, prawna, medyczna lub inna, w zależności od indywidualnych potrzeb i sytuacji życiowej takiej osoby. Funkcjonujące w społeczeństwie instytucje, powołane do realizacji tych celów, podejmują szereg działań na rzecz zwalnianych i ich rodzin. Udzielanie świadczeń z zakresu pomocy postpenitencjarnej zapoczątkowane zostaje jeszcze w warunkach izolacji więziennej i jest kontynuowane po zwolnieniu. W realizację jej zadań zaangażowani są kuratorzy sądowi, urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej i inne jednostki samorządowe, instytucje i organizacje pozarządowe, jak również inne podmioty.

FORMS OF INSTITUTIONAL SUPPORT IN POST-PENITENTIARY AID

Key words: post-penitentiary assistance, entities eligible to receive benefits, the institutions which provide services

Summary: The post-penitentiary assistance is an essential element of social prevention. It relies on support given by the state and society to people released from prisons and other penitentiary institutions, and its purpose is to help the material, psychological, legal, medical or other matters, depending on individual needs and circumstances of that person.